

บทคัดย่อ

โครงการวิจัย "การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย" มีช่วงเวลาดำเนินการวิจัย ๓ ปี คือ ตั้งแต่ ๔ มกราคม ๒๕๔๒ ถึง ๓ มกราคม ๒๕๔๕ ด้วยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยมีวัตถุประสงค์จะสร้างองค์ความรู้ด้านการวิจารณ์ศิลปะ ๔ สาขา คือ วรรณศิลป์ ทัศนศิลป์ ศิลปะการแสดง และสัจจิตศิลป์ เพิ่มความเจนจัดในการวิจารณ์ให้กลุ่มบุคคลต่าง ๆ สร้างเครือข่ายระหว่างศิลปิน นักวิชาการ นักวิจารณ์ และผู้สนใจทั่วไป รวมทั้งใช้การวิจารณ์ศิลปะในการเสริมสร้างพลังทางปัญญาและวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ให้แก่สังคมร่วมสมัย

สำหรับวิธีการวิจัย ใช้การรวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้รู้ การทดลองสอนในระดับต่างๆ การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ อันรวมถึงการฝึกฝนการวิจารณ์จากการสัมผัสกับตัวงานศิลปะต้นแบบ และการเผยแพร่กิจกรรมการวิจารณ์โดยร่วมมือกับสถาบันการศึกษาและสื่อแขนงต่างๆ

ผลการวิจัยในสาขาวรรณศิลป์พบว่า การวิจารณ์วรรณกรรมมีประวัติความเป็นมายาวนานและต่อเนื่องพอสมควร เป็นกิจกรรมทางปัญญาที่พยายามดำเนินควบคู่มากับการสร้างสรรค์ การวิจารณ์วรรณกรรมที่เป็นลายลักษณ์อักษรเริ่มต้นอย่างจริงจังในช่วงเวลา ๑๐๐ ปีที่ผ่านมา และทำให้ผู้วิจารณ์มีบทบาทเป็นสื่อกลางระหว่างผู้เขียนและผู้อ่าน การศึกษาวิชาวรรณคดีวิจารณ์ในระดับอุดมศึกษาในเวลา ๖๐ ปีที่ผ่านมาทำให้มีการสร้างองค์ความรู้เรื่องหลักและทฤษฎีการวิจารณ์อย่างต่อเนื่อง ทิศทางของการวิจารณ์วรรณกรรมพัฒนาไปตามบริบททางสังคม และติดตามความเคลื่อนไหวของวรรณกรรมวิจารณ์สากลอย่างใกล้ชิด แม้ในระยะหลัง จะมีปัจจัยทางบริบทสังคมที่ส่งผลกระทบต่อวิจารณ์อยู่บ้าง เช่น พื้นที่ของสื่อที่ลดน้อยลงเพราะปัญหาทางเศรษฐกิจ อันทำให้บทวิจารณ์ลดน้อยลงในด้านปริมาณและความหลากหลาย และความอ่อนแอของกระบวนการศึกษาวรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ทำให้นักวิจารณ์บางส่วนขาดพื้นฐานอันแข็งแกร่งทางวิชาการ แต่การวิจัยสามารถบ่งชี้ได้ว่าวงวรรณกรรมไทยมีวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์และบทวิจารณ์จำนวนมากไม่น้อยเป็นพลังทางปัญญาที่นอกจากจะประเมินค่างานศิลปะอย่างมีหลักเกณฑ์แล้ว ยังชี้ให้เห็นคุณค่าของศิลปะที่มีต่อชีวิตและสังคมอีกด้วย

สรุพนัยบทวิจารณ์วรรณกรรมจำนวน ๕๐ บทที่คัดเลือกจากบทวิจารณ์ ๔๐๐๐ กว่ารายการที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในช่วงเวลาประมาณ ๖๐ ปี สามารถสร้างองค์ความรู้ในด้านประวัติ แนวคิด รูปแบบ ทิศทาง และภาพรวมของวรรณกรรมวิจารณ์ ไทยได้มากพอสมควร บท

วิจารณ์บางบทชี้ให้เห็นการสืบทอดต่อเนื่องทางความคิด และการเสนอมุมมองใหม่ บทวิจารณ์บางบทกระตุ้นให้เกิดการวิวาทะต่อเนื่องในลักษณะ "การวิจารณ์ซ้อนวิจารณ์" อันยืนยันวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์และศักยภาพในการอ่าน ซึ่งเป็นประโยชน์มหาศาลแก่ศิลปินผู้สร้างและมหาชนผู้เสพ บทวิจารณ์หลายบทเชื่อมโยงจินตนาการและประสบการณ์ระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่าน นำไปสู่การตีความและประเมินคุณค่าที่หนักแน่น นอกจากนี้ บทวิจารณ์บางบทยังแสดงให้เห็นบทบาทของการวิจารณ์ว่าไม่เพียงแต่เดินตามกระแสวรรณกรรม แต่ต้องก้าวนำจนสามารถชี้แนวโน้มและทิศทางของวรรณกรรมได้ด้วย

สรณิพนธ์บทวิจารณ์วรรณกรรมบางบทยังสะท้อนลักษณะของ "ศิลปะส่องทางให้แก่กัน" อย่างชัดเจน อันแสดงให้เห็นว่าความรอบรู้ของนักวิจารณ์ ความมั่งคั่งร่ำรวยในด้านประสบการณ์ทางศิลปะหลากหลายแขนง ทำให้บทวิจารณ์มีความหนักแน่น ลึกซึ้ง และคมชัด สรณิพนธ์บทวิจารณ์ในลักษณะนี้ยังแสดงรากเหง้าของวัฒนธรรมไทยที่มีความมั่งคั่งทางศิลปะ การสร้างศิลปะเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต และศิลปะต่างชนิดย่อมสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องกัน

งานวิจัยนี้สามารถแสดงให้เห็นศักยภาพของบทวิจารณ์จำนวนหนึ่งในฐานะพลังทางปัญญาของสังคม และคาดหวังว่างานวิจัยนี้จะส่งผลในระยะยาวต่อไป โดยใช้การวิจารณ์ศิลปะเพื่อเสริมสร้างพลังปัญญาแก่สังคมร่วมสมัยและสร้างวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น

ABSTRACT

The research project “**Criticism as an Intellectual Force in Contemporary Society**”, undertaken with the support of the Thailand Research Fund (TRF), was carried out from 4 January 1999 to 3 January 2002 . Its objectives were to build up a body of knowledge in the criticism of literature, visual arts, drama and music ; to develop critical skills for those involved or interested in criticism ; to promote networks of creative artists, critics, scholars and the general public ; and to create possibilities for the criticism of the arts to reinforce the intellectual and critical culture of contemporary Thai society.

The methodologies employed for the research included an investigation and appraisal of documentary sources ; interviews ; teaching experiments at various levels; workshops in criticism based on commissioned works ; and promotion of critical activities in co-operation with various media and educational institutions.

The research results reveal that literary criticism has been characterized by considerable coverage, continuity and longevity. Criticism as an intellectual activity has always been supportive of creativity. Written literary criticism began 100 years ago. Critics became an intermediary between the writer and the reader. The study of literary criticism at the university level for the past 60 years has created a body of knowledge propped by theories of literature and theories of criticism. The direction of literary criticism has developed in such a way as to be responsive to the social context and has kept up with the development of literary criticism at the international level. Although at the present time, the decline in media space allotted to criticism as a result of the economic crisis has resulted in an attendant decline in the quantity and variety of literary criticism, and the shortcomings in the discipline of literary study within academia have robbed criticism of a solid foundation. Nevertheless, this research study has been able to confirm that Thai literary circles possess a culture of criticism. Many critical contributions taken up in the present study constitute an intellectual force which reaffirms the value of creative arts to life and society as well as substantiate the inherent value of the creative arts themselves.

The 50 articles in **Anthology** are selected from more than 4000 articles published in various print media from 1937 to 2001. In many respects, they can create a

body of knowledge related to the history of criticism, concepts , forms, and give clear directions as well as an overall picture of Thai literary criticism. Some articles reveal the continuity of ideas and offer new points of view. Some engender debates in the form of "criticism of criticism" which confirms the culture of criticism in Thai society and the potential of critical reception. These phenomena are of immense benefit to the artists as well as to the reading public. Many critical articles reflect the interaction in terms of imagination and experience between writers and readers, thus paving the way for an interpretation and evaluation of the works under discussion. Besides, some emphasize the role of criticism, not necessarily as a fellow-traveller of the literary mainstream but also as an innovator that breaks new ground for literary creativity.

Some critical articles included in the Anthology point clearly to the "mutual illumination of arts" which confirms the versatility on the part of the critics whose rich experience can make literary criticism more profound, more perspicacious and more convincing. They also bring to the fore the roots of Thai culture which is rich in artistic creativity, whereby the act of creating and the art of living have formed an integrated whole, and the various arts are there to enrich each other.

This research project can reveal the potential of literary criticism to act as an intellectual force of our society. The study is expected to create a long-term impact, especially in relation to the use of criticism of the arts to strengthen the intellectual force of contemporary society and the culture of criticism.